

METODA DOBRÉHO STARTU – JEDNA Z MOŽNOSTÍ ROZVÍJENÍ PSYCHOMOTORIKY

Olga Zelinková

Anotace: Článek obsahuje podrobný popis Metody Dobrého startu z hlediska obsahu a cílů. Seznamuje s vývojem metody ve Francii, Polsku a postupným vývojem v České republice. Metoda je zasazena do širšího rámce celostního pojetí člověka, od kterého se odvíjí koncepce psychomotoriky. V nové úpravě Jany Swierkoszové je zdůrazněn rozvoj kognitivních funkcí v součinnosti se sférou emocionálně-motivační a sociální.

Klíčová slova: Metoda Dobrého startu, psychomotorika, lateralizace, vnímání tělesného schématu, psychomotorické funkce, percepce, řeč, psychomotorická reedukace, pravo-levá a prostorová orientace.

Základní pojmy

Metoda Dobrého startu je syntézou cvičení a postupů zaměřených na percepčně-motorický rozvoj, rozvoj řeči a utváření sociálních vztahů. Přispívá k lateralizaci, vnímání tělesného schématu a k pravo-levé orientaci na vlastním těle i v prostoru. Její vývoj, experimentální ověřování a aplikace probíhají v řadě evropských států více než padesát let. Vznikla jako metoda zaměřená na reedukaci psychomotoriky.

Pojem **psychomotorika** použil poprvé v neuropsychiatrii již v roce 1913 Francouz E. Dupré. O několik let později v roce 1928 dal své knize název Psychomotorika ruský psychiatr N. Ozerecký, který vypracoval první diagnostické metody. Na počátku 20. století jej užívali též neurologové Wernicke, Koupernik, Heuer a další. Všichni poukazovali na těsnou souvislost mezi rozvojem motoriky, poznávacích procesů a procesů emocionálně volních, přičemž uvedené aspekty psychomotorického vývoje jsou rovnocenné v diagnostice i v terapii. (Bucher 1980) V roce 1968 vznikla francouzská společnost zabývající se rozvíjením a reedukací psychomotoriky. (Fauché 1994)

Koncepce psychomotoriky se odvíjí od jednoty lidské bytosti, která má rozměr tělesný, psychický a sociální. Tělesné zkušenosti, zahrnující pohyby vědomé i nevědomé, jsou ve vývoji jedince primární, fylogeneticky i ontogeneticky nejstarší. Proto je působení na jedince prostřednictvím tělesné aktivity snazší než ovlivňování řeči, která se utváří vývojově později. Pohyby však neznamenají nic bez psychiky. Teprve působením psychiky se pohyb stane gestem, nositelem významu, odpovědí, záměrem. Gesto není prostým chováním, banální jednoduchou reakcí, je to jazyk, který je třeba vnímat a kterému se musíme učit rozumět.

Tělo je prostředkem komunikace s prostředím. Již v prenatálním období existuje fyziologická komunikace mezi matkou a dítětem, která probíhá na úrovni interocepce a lze ji nazvat „řeč orgánů“. Po narození vnímá dítě vlastní pohyb proprioceptivními analyzátoři a úroveň vývoje motoriky je ukazatelem jeho celkového vývoje. Vývoj pohybů probíhá od pohybů mimovolních k volním. Své uspokojení nebo nepříjemné pocity dává dítě najevo nejen hlasovou modulací, ale i pohybem. Tělem přijímá

odpovědi na své žádosti (doteky matky při jídle, při koupání, přebalování). Kvalita komunikace prostřednictvím těla mezi matkou a dítětem je tím vyšší, čím hlubší jsou citové vztahy mezi nimi.

Čím méně energie potřebuje jedinec k realizaci určitého úkonu, tím jsou pohyby přesnější, více zautomatizované, ekonomické, tím vyšší mají hodnotu sémantickou, hodnotu dialogu.

Tělesné zkušenosti hrají též významnou roli ve vývoji inteligence. Ještě před nástupem řeči se vyvíjí inteligence senzomotorická, která vychází výlučně z dotekových a zrakových vjemů a pohybů.

Ve druhém měsíci se zkvalitňuje zrakové vnímání natolik, že dítě fixuje objekt zrakem. Binokulární vidění spolu s uchopováním umožňují dítěti zmocňovat se předmětů, navazovat kontakt s vnějším světem a též vnímat své vlastní tělo a poznávat je.

Vnější svět, s nímž se dítě seznamuje, je uspořádán podle časoprostorových a příčinných struktur. Čas a prostor jsou úzce spjaty s prožíváním dítěte, které se do časoprostoru umísťuje vlastní aktivní činností.

I řeč se odvíjí v určitém čase a zahrnuje časové uspořádání elementů řeči (slova, slabiky, hlásky). Je-li časová organizace defektní, má dítě obtíže v oblasti receptivní i expresivní formy řeči mluvené a psané.

Pravidelnost či nepravidelnost uspořádání prvků v časoprostoru nás vede k pojmu rytmus. Rytmus je niterná záležitost každého subjektu. Již v prenatálním období vnímá dítě rytmus matčina srdce, po narození má strukturu rytmu přijímání potravy, spánek, střídání dne a noci a později lokomoce. Vnímání a reprodukce rytmu jsou ovlivněny rytmem dýchání, pohybu, sluchovým, zrakovým i hmatovým vnímáním.

Ve vztahu mezi tělem a vnějším prostředím se vyvíjí tělesné schéma, které se projevuje prostřednictvím tonicko-motorických

funkcí. Všechny poruchy tohoto vztahu se odrážejí v psychomotorice a vyvolávají psychomotorické poruchy, které jsou charakterizovány změnami integrace osobnosti na tělesné úrovni.

Vztah jedince ke světu, k lidem, k realitě je vyjádřen individuálními charakteristikami, individuálním významem chování a gest. Psychomotorický přístup umožňuje vidět člověka jako celek. Zvláštní význam má tento přístup všude, kde analyzujeme obtíže a usilujeme o jejich odstranění.

Psychomotorická reedukace

Cílem psychomotorické reedukace je rozvíjení a harmonizace spolupráce motoriky a psychiky prostřednictvím reedukace opožděných funkcí. Jejím základem je teze, že psychický a motorický vývoj jsou vzájemně spojeny a oddělená aktivizace jedné oblasti může následně ovlivňovat oblast druhou. Terapeutická aktivita se zaměřuje prostřednictvím těla na narušené nebo ve vývoji opožděné psychické funkce a chování subjektu. Utváří a podporuje harmonický vývoj dítěte prostřednictvím pohybů a tělesných zkušeností, podporuje vývoj a dynamickou organizaci osobnosti ve vztahu k sobě i k vnějšímu světu.

Poruchy psychomotorického vývoje se projevují dílčími deficity rozvoje percepčně motorických funkcí, které podmiňují výukové obtíže též u dětí s mentální úrovní v mezích normy.

Psychomotorická reedukace používá nejrozličnější techniky a hry podporující tělesnou aktivitu a řeč, dva základní aspekty výchovy. Odvíjí se od motorických aktivit, jejichž prostřednictvím se snaží odhalovat a odstraňovat psychické obtíže. Lepší fyzické bytí je předpokladem lepšího bytí psychického, uvědomění sebe sama, poznání svých možností i omezení s cílem lépe ovládnout sebe

sama ve vztahu k druhým, s cílem lepšího „života ve světě“.

Psychomotorická reedukace zahrnuje poznávání a vnímání vlastního těla, vnímání času a prostoru, zaměřuje se na reedukaci percepčně motorických funkcí. Vychází z klasické tělesné výchovy (švédská Lingova gymnastika, francouzská tělesná výchova Herberta a Coubertina) a spojuje je s metodami psychologie a psychoterapie.

Ve Francii existuje již od roku 1974 vysokoškolské studium zaměřené na reedukaci psychomotoriky. Jeho náplň tvoří základy lékařských věd (především neurologie), vývojová psychologie (z hlediska různých směrů vývoj emocionální, kognitivní a psycho-sociální), sociologie, tělesná a hudební výchova spojující teorii i praxi. Samostatnými semináři je muzikoterapie, arteterapie, pantomima, základy herectví a loutkoherectví, různé formy taneční výchovy, techniky relaxace, kresby atd. (Bucher 1980)

Metoda Dobrého startu – historie vzniku

V letech 1945–1950 vypracovávala francouzská fyzioterapeutka Théo Budget metodu Le Bon Départ, která byla původně využívána v reedukaci motorických obtíží, u leváků, u dětí neobratných a dětí s nevyhraněnou lateralitou. U poslední jmenované skupiny přispívala k lateralizaci, protože cvičení byla prováděna postupně pravou i levou rukou, potom oběma a znovu jednou a druhou rukou. Již v polovině století byla cílena na motorický rozvoj (rovnováha, koordinace, disociace), harmonický vývoj vnímání tělesného schématu, ovládnutí prostoru a času a v neposlední řadě na utváření vztahu mezi dítětem a vnějším prostředím. Technika vycházela z neurologie, anatomie a psychologie a byla řazena mezi psychomotorické reedukační techniky.

Později tvořila metoda Le Bon Départ vstupní metodu vyučování čtení a psaní. Děti prováděly při nácvičku psaní nejdříve velká široká gesta, která se postupně zmenšovala až k jemným pohybům při psaní do sešitu. Jako výchovná metoda vedla k předcházení obtížím po nástupu do školy. Brzy se rozšířila do mnoha evropských států. (Bourcier 1976)

Metoda „Dobrego startu“ v Polsku

V roce 1967 se prof. Hana Jackiewicz seznámila s touto metodou v Paříži a přivezla ji do Polska, kde se její adaptace na polský jazyk a podmínky ujala Marta Bogdanowicz. V letech 1969/70 byla polská úprava experimentálně ověřována u dětí s poruchami čtení a psaní ve 3. a 4. ročníku základní školy. Pro experiment bylo vybráno 10 dětí s výrazným postižením podmíněným poruchami vývoje percepčně motorických funkcí. Použity byly testové metody, které vypracoval kolektiv autorů pod vedením R. Zazzo a které adaptovala na polský jazyk H. Spionek. Výsledky vstupního a kontrolního vyšetření, které ukazují účinnost práce Metodou „Dobrego startu“ (také MDS), jsou obsaženy v tab. č. 1.

U sledovaných deseti dětí došlo (kromě lateralizace) ve všech oblastech ke zlepšení, které příznivě ovlivnilo čtení a psaní. Zmírnily se též obtíže v chování. Rehabilitace neměla výrazný vliv na lateralizaci. U dvou dětí s nevyhraněnou lateralitou se ustálila pravorukost, u jednoho dítěte levorukost. Tuto skutečnost lze zřejmě přičíst věku dětí. Lepší výsledky lze očekávat u jedinců mladších, kde proces lateralizace probíhá, nervová soustava je více plastická a přístupná intervencí. (Bogdanowicz 1985)

Positivní výsledky u dětí s poruchami čtení a psaní vedly k zaměření MDS na prevenci těchto obtíží. V letech 1973–1975

Tab. č. 1: Účinnost MDS u žáků s obtížemi ve čtení

Vyšetření:	vstupní	kontrolní
	počet dětí s defektem	počet dětí s defektem
Sluchová percepce	9	4
Zraková percepce	8	1
Motorické obtíže	3	1
Pravo-levá orient.	4	1
Lateralizace	10	7

byla dokončena a ověřována modifikace metody pro předškolní věk. V mateřské škole pracovaly děti touto metodou po dobu jednoho roku jednou týdně. První hodnocení bylo provedeno v říjnu 1973, následující v červnu 1974 před nástupem dětí do 1. ročníku a poslední vyšetření v červnu 1975, kdy děti končily 1. ročník základní školy. Pro tato vyšetření byla utvořena zvláštní baterie testů zaměřených na zjištění úrovně rozvoje sluchového, zrakového

a kinestetického-pohybového analyzátoru, neboť tyto funkce podmiňují nácvik čtení. Na konci 1. ročníku byla hodnocena úroveň čtení a psaní. Kromě testových metod bylo prováděno v průběhu cvičení záměrné pozorování a rozbor prací dětí.

Porovnáním výsledků skupiny kontrolní (27 dětí) a experimentální (28 dětí) byly získány tyto výsledky. Následující tabulka ukazuje počty dětí v předškolním věku, jejichž výkon byl defektní.

Tab. č. 2: Účinnost MDS u dětí předškolního věku

Skupiny	experimentální			kontrolní		
	I.	II.	III.	I.	II.	III.
Měření						
Sluchová percepce	3	-	-	5	4	3
Zraková percepce	5	-	-	4	5	5
Kinest.-pohyb. reakce	1	-	-	1	-	1
Pravo-levá orientace (na těle a v prostoru)	12	3	-	5	2	2
Lateralizace	25	11	10	20	14	9

I. říjen 1973, II. červen 1974, III. červen 1975

Z údajů v tabulce vyplývá, že u všech dětí experimentální skupiny došlo po aplikaci cvičení MDS ke zlepšení, které mělo trvalý charakter. Při druhém a třetím měření dosahovaly některé z nich nadprůměrných výsledků.

Z pozorování vyplynulo, že postupem doby pracovaly děti rychleji, přesněji, dopouštěly se méně chyb, lépe vnímaly a udržovaly rytmus. Pozitivní posun nastal též

v kooperaci v rámci skupiny a v kvalitě práce podle instrukcí. Zvýšila se motivace k dosahování dobrých výsledků, byla zřejmě vyšší úroveň sebekontroly a schopnost opravovat vlastní chyby. Z hlediska školní úspěšnosti lze říci, že tato skutečnost je minimálně stejně důležitá jako zlepšení sledovaných funkcí. Ve druhém kontrolním měření v červnu 1975 děti experimentální skupiny méně chy-

bovaly v opisu, přepisu i diktátu a lepších výkonů dosáhly též ve čtení.

Dětem v kontrolní skupině se dostávalo běžného vedení v mateřské škole. V průběhu jednoho roku došlo pouze k přechodnému zlepšení (zřejmě vlivem prováděné předškolní přípravy). Snížil se sice počet výkonů, které ukazovaly opoždění ve vývoji jednotlivých funkcí, ale přesto řada defektních výkonů přetrvávala i po prvním roce docházky do školy. Z toho vyplývá, že faktor dozrání sice hraje důležitou roli, ale nelze se na něj spoléhat. (Bogdanowicz 1984)

Další výzkum zaměřený na potvrzení efektivity metody u dětí předškolního věku byl proveden v roce 1975/76. Na počátku školního roku z celkového počtu 31 dětí mělo čtrnáct dětí opoždění alespoň v jedné ze sledovaných percepčně motorických funkcí (zrak, sluch, kinesteticko-pohybový analyzátor). Na konci školního roku přetrvávaly obtíže pouze u dvou dětí. Ve dvou třetinách případů byla nevyhraněná nebo překřížená laterálníta na počátku školního roku a po aplikaci metody na konci roku tento problém přetrvával ještě u čtrnácti dětí. Vzhledem k tomu, že se tato skutečnost opakovala již ve třetím sledování, předpokládají autorky výzkumu, že proces lateralizace i přes intenzivní cvičení není ještě před nástupem do školy u všech dětí ukončen. (Bogdanowicz 1985)

Od počátku 70. let do dnešní doby proběhlo mnoho dalších šetření na celém území Polska. Za zmínku stojí opět starší výzkum z roku 1977, kdy byla sledována úroveň čtení 246 dětí z Gdaňska a okolí, které absolvovaly MDS a končily 1. ročník. Tento výzkum ukázal, že 90 % dětí dosáhlo nadprůměrné a průměrné úrovně čtení.

Positivní výsledky vedly k výraznému šíření metody především mezi učitelkami v mateřských školách, ale též mezi pedagogy, psychology a logopedy v dalších institucích po celém Polsku.

Obsah Metody „Dobrego startu“ v Polsku

Z hlediska obsahu a organizace má polská verze následující členění:

1. Úvodní průpravná cvičení
2. Vlastní zaměstnání:
 - a) cvičení pohybová
 - b) cvičení pohybově-sluchová
 - c) cvičení pohybově-sluchově-zraková
3. Zakočení lekce

Průpravná cvičení jsou zaměřena na nácvik koncentrace pozornosti, správné držení těla, vedou ke zvládnutí pravo-levé orientace a vnímání tělesného schématu. V úvodní části děti poslouchají písničku, která je provází celou lekcí. V rozhovoru lektor zjišťuje úroveň porozumění textu, jsou vysvětlena obtížná slova. Text písničky je použit k artikulačním cvičením, slouží jako východisko ke cvičení fonematického sluchu, k rozvíjení slovní zásoby. Děti poslouchají písničku buď z magnetofonu, nebo v podání lektorky.

Cvičení pohybová působí na analyzátor kinesteticko-motorický. Mají charakter gymnastických (chůze, běh, skok) a relaxačních cvičení. V souladu s ontogenetickým vývojem rozvíjejí nejdříve hrubou motoriku (pohyby hlavy, horních a dolních končetin) a teprve potom motoriku jemnou (cvičení dlaní, prstů).

Ve cvičeních pohybově sluchových se přidává analyzátor sluchový. Opět jsou cvičení zaměřena na zkvalitnění motoriky v koordinaci se sluchovými vjemy. Pomůckou jsou sáčky naplněné pískem, jeden o rozměrech 45 × 10 cm a čtyři o rozměrech 10 × 10 cm. Děti provádějí rytmické úhozy na sáčky buď prsty, nebo dlaněmi a současně zpívají písničku. Nejprve cviky provádějí jednou rukou, potom oběma. Ruce jsou položeny vedle sebe, v dalších cvičeních jsou zkřížené. Zpočátku se poloha ruky na sáčku nemění, cviky jsou soustředěny na střed sáčku, při dalších cvicích postupuje dítě z leva do

prava. V nejobtížnějších cvičeních jsou úhony prováděny v různých prostorových kombinacích.

Cvičení pohybově-sluchově-zraková jsou nejdůležitější etapou. Základem je soustava grafických vzorů: čáry, geometrické tvary a tvary napodobující písmena. Vzory jsou řazeny podle náročnosti. Děti je provádějí za doprovodu písničky, jejíž rytmus se shoduje se strukturou prvků každého vzoru.

Ve všech třech typech cvičení, která se provádějí v průběhu lekce, se zvyšuje počet aktivizovaných analyzátorů a koordinace funkcí percepčně motorických je stále na vyšší úrovni.

Metoda „Dobrego startu“ je v Polsku dále rozvíjena. V roce 1996 vyšla poslední práce pod názvem *Od písničky k písmenkům*. Je modifikací původní metody a slouží k osvojování písmen. Místo grafických cviků píše dítě písmena s doprovodem písničky. Cvičení provádí učitel s celou třídou, malou skupinou, popř. individuálně. Stavba lekce se výrazně neliší. Úvodní cvičení jsou zaměřena na vnímání tělesného schématu, prostorovou orientaci a řeč, následuje seznámení s písničkou. Vlastní cvičení zahrnují cvičení pohybová, pohybově-sluchová a pohybově-sluchově-zraková.

V současné době se používá Metoda „Dobrego startu“ jako metoda profylaktická u dětí před nástupem do školy a na počátku školní docházky a též jako metoda terapeutická u dětí se specifickými poruchami čtení a psaní. Má své místo též v terapii dětí s těžkým motorickým postižením, dětí s mírným postižením motoriky nebo s emocionálními problémy.

První informace o Metodě Dobrého startu v Československu

Pojem Metoda Dobrého startu není pro mnohé pedagogy a psychology novinkou. V jeho obsahu se některým čtená-

řům vybavuje pohyb, zpěv, cvičení, grafomotorika, pro jiné je spojen s počátečním vyučováním čtení.

Do bývalého Československa přivezla svoji polskou verzi Metody „Dobrego startu“ na počátku 70. let Marta Bogdanowicz. Prvky metody v překladu A. Houdkové se v různých modifikacích šířily po republice. Zdůrazňovány byly různé momenty od nutnosti „dobrého startu“ ve škole přes pozitivní význam hudebního doprovodu a zpěvu při rozvíjení grafomotoriky až po spojování písniček s cvičeními hrubé a jemné motoriky a grafomotoriky. Negativním rysem masového šíření metody se stala její redukce na pouhé písničky s pohybem nebo uvolňovací cviky, takže se původní myšlenka komplexní psychomotorické intervence vytrácela. Bohužel tyto tendence trvají dosud.

Metoda Dobrého startu v České republice – úprava Jany Swierkoszové

Úprava PhDr. Jany Swierkoszové je výsledkem mnohaletého hledání a ověřování. Spojuje v sobě nejen teoretická východiska a praxi, ale i dlouholeté zkušenosti a nepochybně i osobní lidský postoj autorky.

Počátky spadají do 80. let, kdy autorka pracovala v pedagogicko-psychologické poradně v Ostravě. Připravovala a šířila českou verzi metody ve spolupráci s pedagogicko-psychologickými poradnami nejen v Ostravě, ale též ve Frýdku-Místku, v Šumperku, ve Zlíně, Krnově a v dalších městech. Práce s každou další skupinou dětí v průběhu let v sobě obsahovala zkušenosti aplikací předcházejících. Měnily se písničky, doplňovaly náměty. Polská verze byla přetavována do útvaru po obsahové a formální stránce ryze českého.

Pro používání MDS v této podobě získala J. Swierkoszová jako jediná v České re-

publice autorská práva od prof. Marty Bogdanowicz.

Cíle Metody Dobrého startu

Metoda je zaměřena na rozvoj psychomotoriky v součinnosti s oblastí sociální, přičemž jsou zdůrazněny faktory emocionální, motivační a řeč. Zdůraznění významu řeči a rozšíření řečových cvičení je přínosné vzhledem k obtížím ve vyjadřování u většiny dětí, pro které je metoda indikována. Cvičení dále rozvíjejí pravo-levou a prostorovou orientaci dětí, vnímání a reprodukci rytmu, vedou ke zlepšení vnímání tělesného schématu. Mohou též přispívat k lateralizaci. Pod vedením terapeuta se upevňuje kázeň dětí, rozvíjí fantazie a představivost. Každá lekce by měla být společenskou záležitostí. Posílení sociálních aspektů (vztahy mezi dětmi, vztah k dospělému) je dalším charakteristickým momentem české verze.

Z uvedeného vyplývá, že Metoda Dobrého startu je zaměřena především na prevenci obtíží, popř. může být užívána jako doplnění cílené intervence. Nelze ji proto srovnávat s existujícími reedukačními metodami. Její široké založení však umožňuje odhalovat symptomy různých obtíží a postižení a posouvat ji tím k metodám diagnostickým.

Cílová skupina

Metoda je určena pro děti v předškolním věku, rizikové děti na počátku školní docházky. U dětí se specifickými poruchami učení, chování i řeči může být aplikována jako součást terapie. Byla úspěšně využita při práci s romskými dětmi. Cvičení vycházející z rytmu a melodie výrazně u této části populace přispívají ke zvýšení jazykové kompetence. Je používána spíše ve skupinové práci, i když individuální použití není vyloučeno. Velikost skupin závisí na věku a úrovni dětí. Je-li MDS pro-

váděna jako metoda aktivizační, může být ve skupině až 20 dětí, skupiny dětí postižených jsou menší.

Přestože u nás nebyla metoda dosud užívána u dětí s mentální retardací nebo u dětí autistických, věřím, že se objeví odborníci nejen z uvedených, ale i dalších oblastí, kteří využijí MDS ku prospěchu dětí, k potěšení rodičů i radosti své.

Obsah metody

Českou verzi Metody Dobrého startu tvoří 25 lekcí, z nichž každá je postavena na lidové písni, která v různých podobách prolíná celou lekcí. Rytmu, melodii a slovům písni odpovídají pohybová, řečová a grafomotorická cvičení. Na počátku jsou slova podnětem k rozvíjení verbální i neverbální komunikace dětí, v další části podnětem k pohybovým hrám. Vyvrcholením celé lekce je reprodukce grafického vzoru s hudebním doprovodem a zpěvem.

Tento postup užívající jako vedoucí motiv jednu píseň po celou lekci je vhodný proto, že při stálém opakování dítě text i melodii dobře zná a může ji používat jako rytmického a melodického doprovodu k pohybovým i grafomotorickým cvičením.

Struktura lekce

1. Zahájení.
2. Posílení jazykových kompetencí, verbálních a neverbálních komunikativních dovedností. V této části se děti seznamují s písní.
3. Specifická cvičení zaměřená na posílení rozvoje zrakové a sluchové percepce, pravo-levé a prostorové orientace.
4. Pohybová cvičení. Novým prvkem je nácvik soustředění a kázně.
5. Píseň spojená s pohybem. Cvičení pohybově akustická se provádějí s tenisovými míčky, stuhami, polštářky (např. sáčky krup v látkovém obalu).

6. Píseň spojená s pohybem, kdy dítě napodobuje grafický vzor. Jsou to cvičení pohybově-sluchově-zraková.
7. Závěr. Dítě je vedeno k sebehodnocení a sebezpoznání.

Jednotlivé kroky jsou konkrétně popsány v modelových situacích každé lekce (metodická příručka s. 12 a následující).

Pracovní materiály pro lektory

Pracovní soubor s názvem *Metoda Dobrého startu* obsahuje:

- metodickou příručku,
- pracovní listy se cviky pro rozvoj grafomotoriky,
- kazetu se zpěvem a hudebním doprovodem.

Metodická příručka je psána velmi úsporně. V teoretické části je seznámení s polskou verzí metody. Je to vůbec poprvé, kdy je uváděna ve zkrácené formě původní podoba metody a zmiňována autorka. Následující česká verze je v porovnání s polským textem oprostěna od květnatých vyjádření. Autorka respektuje požadavky učitelů, omezuje se na údaje podstatné pro pochopení metody, popisuje základní strukturu lekcí a obsah jednotlivých kroků. Text je jasný, stručný a výstižný. Pro potřeby začínajících pracovníků jsou uvedeny ve všech lekcích vhodné formulace, které však nejsou závazné. Pro přehlednost obsahuje metodická příručka seznam písní a přehled grafických symbolů.

Následuje 25 modelových situací (struktura lekcí), které obsahují grafické znázornění ve zmenšené podobě, notový záznam písně se slovy a popis jednotlivých kroků v lekci.

Svým uspořádáním umožňuje metodická příručka vpisovat poznámky a zkušenosti, které se tak stávají trvalým majetkem toho, kdo s metodou pracuje.

Padesát osm pracovních listů pro rozvoj grafomotoriky má velmi dobrou grafickou úpravu. Pracovní listy obsahují všechny prvky, které tvoří malá a velká písmena české psací abecedy.

Kazeta se zpěvem a doprovodem obsahuje pouze lidové písně, které nazpíval pěvecký soubor PERMONÍK. Původní polská verze, kde se střídaly hlasy dětí a profesionálů, se v praxi ukázala podle J. Swierkoszové jako méně vhodná. Dětské hlasy více podněcují k nápodobě.

Výběr písní velmi dobře navozuje grafické tvary, s nimiž se v další části lekce dítě setkává. Instrumentální doprovod je klasicky jednoduchý, podřízený záměrům metody.

Přínos Metody Dobrého startu

Na první pohled by se mohlo zdát, že MDS je pouhým sestavením písniček s pohybem, tedy cvičeními, která jsou známa mnoha generacím dětí i pedagogů. Předkládaná metoda ale představuje ucelený do detailů propracovaný komplex. Vychází z teoretických základů, na něž navazují konkrétní metodické postupy. Respektuje postup od snadných písní i cviků až po útvary pěvecky a především graficky poměrně náročné. Metoda podporuje všestranný rozvoj dítěte v nejširším slova smyslu. Rozvíjí percepci, řeč, motoriku a serialitu, respektuje osobnostní charakteristiky dítěte, podněcuje k utváření sociálních vztahů. Kromě uvedených preventivně rehabilitačních cílů přispívá metoda k všeobecné kultivaci osobnosti dítěte.

Vzhledem k stavbě lekce je možnost nezdaru minimalizována. Děti postupují po velmi malých krocích, které většinou zvládnou. V izolovaných případech, kde tomu tak není, lze s dítětem lekci opakovat a doplnit další přípravná cvičení.

Výrazným pozitivním rysem je zabezpečení ověřených pomůcek pro děti i lektory (pracovní listy, metodická příručka, audio-kazeta).

Dosavadní zkušenosti

Největší skupinu uživatelů metody tvoří učitelky mateřských škol. Jejich zkušenosti potvrzují efektivitu užívání především u dětí s odkladem školní docházky. Nejčastěji pracují specialistky s kolektivem dvou až pěti dětí v ranních hodinách nebo později odpoledne. Vycházejí z analýzy odborného posudky z pedagogicko-psychologické poradny a zaměřují se ve zvýšené míře na rozvíjení funkcí nezbytných pro úspěšný nástup do školy. Nezřídka se výcviku zúčastní i rodiče, kteří buď pracují se svým dítětem, nebo působí jako asistenti učitelky. Vyskytly se i případy, kdy rodiče dítěte, které absolvovalo cvičení a nastoupilo do 1. ročníku, požádali o opakované vřazení do skupiny. Obecně se prokázalo, že v indikovaných případech je opakování Metody Dobrého startu prospěšné. U větší skupiny dětí je přínosem i tzv. „Den s Metodou Dobrého startu“.

Početnou skupinu uživatelů tvoří učitelé pracující s dětmi se specifickými poruchami učení ve specializovaných třídách nebo s těmi, které jsou integrovány v běžných třídách. Široký záběr metodiky zahrnuje prakticky všechny oblasti, které se do symptomatiky poruch učení promítají. Pozitivně je hodnocena komplexnost přístupu s respektováním individuálních potřeb dítěte. Ze supervizí vyplynulo, že MDS lze rozložit do období celého školního roku a kombinovat ji s běžnými reedukačními postupy.

Pod odborným vedením není překážkou ani vynechání cvičení během nemoci dítěte nebo prázdnin. Tvorba skupin je ovlivněna osobností terapeuta. Podle J. Swierkoszové učitelé dávají přednost skupinám dětí stejného věku, pracovníci pedagogicko-psycho-

logických poraden tvoří spíše skupiny podle dominujících obtíží.

Příjemně překvapilo úspěšné zařazování starších dětí, které potvrzuje vhodnost metody nejen pro kategorii dětí pěti- až sedmiletých. Není výjimkou zařazení mnohem starších klientů, kteří se bez problémů zapojují a cítí se dobře bez spolužáků, kteří jim posměchem znepríjemňují život. Dovedou být dobrým rádcem předškolákovi nebo žákovi prvního ročníku, který na oplátku získá „velkého“ kamaráda.

Ve zvláštních školách je metoda užívána mimo vyučování pro skupiny romských dětí, jejichž smysl pro rytmus a radost ze zpěvu a pohybu je úspěšně užíván v rámci terapie. Na řadě zvláštních škol je Metoda Dobrého startu zařazována jako součást nácviku čtení a psaní.

Přes existující pomůcky zůstává nebezpečím necitlivé použití metody u dětí méně obratných, pomalých, motoricky postižených. V některých případech může být bez předchozí přípravy obtížné spojení grafického tvaru s rytmem a melodií písně.

Metoda Dobrého startu není uzavřený útvar. Doporučené formulace uvedené v metodické příručce nejsou závazné. Metodě vtiskuje osobitý charakter pracovník, který vychází z diagnostiky dětí a respektuje základní principy. Pracovní soubor je základem pro obecný model, specifikace odráží charakteristiku dítěte a jeho okamžitý stav. Zájemci se mohou více dozvědět od Mgr. Evy Mokřové, SIS, Jugoslávská 5, Nový Jičín.

Závěr

Metoda Dobrého startu podporuje vnímání dítěte jako jednoty psychických funkcí v kontextu s vnějším prostředím. Jako metoda profylaktická, aktivizující, popř. rozvíjející psychické funkce, které podmiňují nácvik trivie, není srovnatelná s terapeutickými metodami. Ty jsou zaměřeny na rozví-

jení určitých psychických funkcí (Frostigová – zraková percepce, vizuomotorika, Borel-Maisonny – řeč) nebo konkrétních dovedností v oblasti čtení, psaní, počítání. Kromě toho pracovní materiály pro aplikaci zahraničních metod nejsou v České republice v prodeji.

Zbývá ještě objasnit, proč o MDS píše až nyní, po více než dvaceti letech od uvedení v České republice. V předcházejících letech jsem viděla pracovat touto metodou prof. Bogdanowicz s předškolními dětmi, využívala jsem materiál paní Houdkové v přednáškách pro učitele. V roce 1998 se však objevila Metoda Dobrého startu jako výsledek dlouholeté práce dr. Swierkoszové. V tomto článku popisují komplexní vyváženou metodu obohacenou o nové prvky. Za hlavní přínos pro současnou pedagogickou praxi však považují podrobné zpracování postupu ve všech lekcích včetně přípravného hudebního doprovodu, pracovních listů pro děti a metodické příručky. Tato úprava minimalizuje chyby začátečníků a zároveň poskytuje zkušenému pracovníkovi prostor pro vlastní tvořivost.

Literatura:

- BOGDANOWICZ, M.: *Materiały do ćwiczeń metoda „Dobrego startu“*. Gdańsk, Instytut Pedagogiki UG 1979.
- BOGDANOWICZ, M.: *Metoda „Dobrego startu“*, wyniki badań referát přednesený na Logopedické konferenci. Gdańsk 1984.
- BOGDANOWICZ, M.: *Metoda Dobrego startu w pracy z dzieckiem od 5 do 10 lat*. Warszawa, WSiP 1985.
- BOURCIER, A.: *Traitement de la dyslexie*. ESF 1976.
- BUCHER, H.: *Les problemes psychomotricite chez les enfants*. Les edition ESF, 1980.
- FAUCHÉ, S.: *Les paradigmes de la psychomotricité*, *Revue Francaise de Pédagogie*, n. 107, 1994.
- DEFONTAINE, J.: *Manuel de la rééducation psychomotrice*. Les edition ESF 1985.
- HOUDKOVÁ, A.: *Metoda „Dobrého startu“*. Plzeň, KPPP 1978.
- SWIERKOSZOVÁ, J.: *Metoda Dobrého startu*. Ostrava, KASIMO 1998.

DOŠLO DO REDAKCE

Spolek Ukrajinek v České republice vydal publikaci na podporu aktivit národnostních menšin na území hlavního města Prahy:

BEDNÁŘOVÁ, T.: Fedir Steško, pedagog a hudební teoretik Ukrajinské vysoké školy pedagogické M. Drahomanova v Praze. Přeložil N. Savický. Praha, Spolek Ukrajinek v České republice 1999. 158 s.